

UOT 82-09

Ş.H.Cəbrayilov
ADPU Cəlilabad filialı
jabrayilov62@mail.ru

SÖHRAB TAHİRİN POEZİYASINDA MİLLİ AZADLIQ İDEYALARI

DOI: 10.30546/170899876.72.2.2024.003

***Açar sözlər:** şair-vətəndaş, millilik, azərbaycançılıq, ülvî məhəbbətin tərənnümü, vətən həsrəti, azadlıq carçısı*

Xalq şairi Söhrab Tahir Cənubi Azərbaycan poeziyasının ən qüdrətli nümayəndələrindən biri və həmişə ürəyi vətən həsrəti ilə döyünən sənətkardır. Şairin poeziyasında doğma torpağa bağlılıq, azərbaycançılıq ideologiyası, yurd sevgisi, vətən həsrəti, saf və ülvî məhəbbətin tərənnümü özünəməxsus yer tutur.

Hər kəlməsi vətən olan Söhrab Tahir Azərbaycanın bütövlüyü, cənublu soydaşlarımızın azadlığı uğrunda mübarizə aparmış, şeirlərində milli azadlıq uğrunda döyüşən igid vətən oğullarının parlaq obrazını yaratmış və bütün yaradıcılığı boyu həyata, təbiətə, vətənə olan sonsuz sevgi və məhəbbəti poeziyasında öz poetik əksini tapmışdır. Bu mənada Söhrab Tahirin poeziyası həmişə araşdırılacaq və ülvî məhəbbətin tərənnümündən zövq alan gəncliyimizin tərbiyəsində mühüm rol oynayacaqdır.

Ш.Х.Джабраилов

ИДЕИ НАЦИОНАЛЬНОЙ СВОБОДЫ В ПОЭЗИИ СОХРАБА ТАХИРА

***Ключевые слова:** поэт-гражданин, национальность, азербайджанство, воспевание возвышенной любви, тоска по родине, предвестник свободы*

Народный поэт Сохраб Тахир – один из самых ярких представителей южноазербайджанской поэзии и мастер, сердце которого всегда бьется с тоской по Родине. В поэзии поэта особое место занимают привязанность к родной земле, идеология азербайджанства, любовь к Родине, тоска по Родине, прославление чистой и возвышенной любви.

Сохраб Тахир, каждое слово которого – Родина, боролся за целостность Азербайджана и свободу наших южных соотечественников, создал в своих стихах яркий образ храбрых сынов Родины, борющихся за национальную свободу, на протяжении всего творчества его бесконечная любовь и привязанность к жизни, природе, родине находили свое поэтическое отражение в его поэзии. В этом смысле поэзия Сохраба Тахира всегда будет

изучаться и будет играть важную роль в воспитании нашей молодежи, пользующейся восхвалением возвышенной любви.

Sh.H.Jabrailov

IDEAS OF NATIONAL FREEDOM IN SOHRAB TAHIR'S POETRY

Keywords: *poet-citizen, nationality, Azerbaijanism, glorification of sublime love, longing for the homeland, harbinger of freedom*

National poet Sohrab Tahir is one of the most prominent representatives of South Azerbaijan poetry and a master whose heart always beats with longing for the Motherland. Attachment to the native land, the ideology of Azerbaijanism, love for the Motherland, longing for the Motherland, glorification of pure and sublime love occupy a special place in the poet's poetry.

Sohrab Tahir, whose every word is Motherland, fought for the integrity of Azerbaijan and the freedom of our southern compatriots, created in his poems a vivid image of the brave sons of the Motherland fighting for national freedom, throughout his work, his endless love and attachment to life, nature, and the Motherland found their poetic reflection in his poetry. In this sense, the poetry of Sohrab Tahir will always be studied and will play an important role in the education of our youth, enjoying the praise of sublime love.

Çağdaş Cənubi Azərbaycan poeziyasının nəhəng ədəbi simalarından biri olan, vətəninə və xalqını dərin məhəbbətlə sevən, mənalı və şərəfli bir ömür yaşayan, xalqımızın qüdrətli şairi kimi şöhrətlənən Söhrab Tahir zəngin bir ədəbi irs yaratmış, “o tay-bu tayın tanınmış şairi” (Anar) kimi minlərlə oxucunun sevgisini qazanmışdır. Cənubi Azərbaycan poeziyasının Balaş Azəroğlu, Mədinə Gülgün, Əli Tudə, Hökumə Billuri nəslinə mənsub olan Söhrab Tahir Cənubi Azərbaycanda Milli hökuməti İran istibdad rejiminin devirməsindən sonra Şimali Azərbaycanda yaşayıb-yaratmaq məcburiyyətində qalmış, ürəyində vətən həsrəti, qəlbində torpaq nisgili, doğma yurda sevgi, cənublu soydaşlarımıza sonsuz məhəbbət hisslərini yaşatmışdır. “Üç inqilab! Üç azadlıq! Üç ölüm!” görən, güneyli bacı-qardaşlarımızın İran istibdadından qurtulması üçün ömrünün sonuna qədər qələmi ilə döyüşən qüdrətli şairin yeganə amalı Güneyli-Quzeyli Azərbaycanın bütövlüyü, o taylı-bu taylı soydaşlarımızın milli birliyinə nail olmaqdan ibarət idi. Söhrab Tahir vətəndaş şair idi. Bu o deməkdir ki, o, yalnız özünü, öz həyatını düşünmürdü, tarixi ədalətsizlik üzündən ikiye parçalanmış bir yurdun – Quzeyli-Güneyli Azərbaycanın vətəndaşı olmasından acı-acı şikayətlənir, hicranlı, ayrılıqlı bir ömür yaşamaq məcburiyyətində qaldığını diqqətə çatdırır. Ürəyində ikiye parçalanmış bir vətənin həsrətini yaşadan, çiynlərində ikiye bölünmüş xalqın milli birlik, sarsılmaz bütövlük amalını daşıyan bir şair kimi o, öz poeziyasında

Azərbaycanın bir gün bütövləşəcəyinə, uzun yüz illərin ayrılığından sonra şimalı-cənublu soydaşlarımızın bütöv bir xalq kimi birləşəcəyinə sonsuz inamını ifadə edir və bizi gələcəyə nikbin baxmağa ruhlandırır. Milli birliyi “Xalqın haqq yolu” adlandıran şair “Birlik” şeirində yazır:

Birləşək! Dünyada güclər birləşib,
Qalalar birləşib, büclər birləşib.
Birləşib dünyada dili ayrılar,
Torpağı ayrılar, eli ayrılar.
Alıblar dünyadan öz haqlarını,
Behişt eyləyibdir torpaqlarını (5, s.42).

Şairin fikrincə, həqiqət uğrunda mübarizə aparan, öz haqq səsinə göylərə ucaldan bir xalqın, azadlıq mübarizəsinə qoşulan bir millətin ən tutarlı silahı milli birlik və onun uğrunda döyüşkənlik ideyasıdır. Tarix bir daha təsdiqlədi ki, 44 günlük Vətən döyüşündə cənnət misallı Qarabağ yurdumuzun mənfur düşmən caynağından qoparılması xalqımızın möhtərəm prezidentimiz cənab İlham Əliyevin ətrafında dəmir yumruq kimi birləşməsinin nəticəsində reallığa çevrildi. Ona görə də Söhrab Tahir cənublu soydaşlarımızı dəmir yumruq kimi birləşməyə və milli azadlıq uğrunda mübarizəyə çağırırdı. Özünü “milyonların şairi” adlandıran Söhrab Tahir döyüşkən bir tale yaşaması, doğma vətəni Azərbaycanın ikiye parçalanması, bir vətənin iki paytaxtı olması, Cənubi Azərbaycanda yaşayan vətəndaşlarımızın ana dilinin tapdalanması, “xoşbəxt taleyi ilə bədbəxt taleyinin qoşa qollarının üstündə yatması” səhnələrini “İki taleyim” şeirində canlandırırsa heç də bədbinliyə qapılmaz, gələcəyə, sabaha nikbin nəzərlərlə baxır. İkiyə bölünmüş ana vətəni ürəyində birləşdirməsi ilə qürurlanır:

Mən isə bir kiçik evdə onları
Güclü qollarımla birləşdirmişəm.
Mən iki taleyi, iki dünyanı,
Kiçik bir ürəkdə yerləşdirmişəm (5, s.84).

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlının “Azadlığa içilən and” məqaləsində yazdığı kimi: “Söhrab Tahir yaradıcılığı – xalqın mənəvi, ədəbi, ruhi birliyini yaşadan ən güclü qüvvələrdən, aramızdakı ən möhtəşəm körpülərdən biridir” (5, s.7).

Şeirlərindən birində deyildiyi kimi, Söhrab Tahir uşaqlığını Təbrizdə qoyub Bakıya gələndə özü ilə vətən həsrəti ilə yanaşı, “analı günlərinin xatirələrini də gətirmiş, anası Nəsimə haqqında şeirlər yazmaqla ana sevgisini poeziyanın dilinə çevirmişdir. Şair milli azadlıq uğrunda apardığı mübarizə dərslərini də inqilab ruhlu anasından öyrəndiyini xatırladır. Körpə qızına anası Nəsimənin adını qoymaqla həm ürəyində anasına olan sonsuz sevgisini yaşadır, həm də körpə Nəsiməyə milli ruh aşılaraq şairanə bir nəsihət verir:

Boy at, körpə balam, qovuş vətənə,
Ömrünü o taya, bu taya bağla.
Qızım, nə versələr bu tayda sənə,
Götür, o tayın da payını saxla! (5, s.235)

“Anam Nəsibə – qızım Nəsibə” şeirindən nümunə gətirdiyimiz bu misralar o taylı-bu taylı Azərbaycanı bir ürəkdə birləşdirən və ömrünün sonuna kimi qəlbində yaşadan, “İki bölünməkdən elə qorxmuşam, Çöpü də ikiyə bölmərəm daha”, - deyən Arazın hər iki sahilini birləşdirmək amalı yolunda qələmini süngüyə çevirən şair-vətəndaşın həyat kredosudur. Yaşa dolduqca, inqilabi mübarizə yolu keçdikcə, Cənubi Azərbaycanın Milli Hökumətinin başçısı Seyid Cəfər Pişəverinin inqilabi mübarizəyə çağırış nidası ilə silahlandıqca doğma xalqının azadlığı uğrunda mübarizə, vətəninin istiqlalı uğrunda çarpışma Söhrab Tahirin həyat məramına çevrilir, ürəyində yurd sevgisi mətinləşir. Vətən şairi döyüşkən poeziyanın baş qəhrəmanına çevrilir, azadlıq mübarizəsi Söhrab Tahirin poeziyasından qırmızı xətlə keçir. Ömrü boyu vətəninə bağlı olan, doğma xalqının acı taleyini özünün” bədbəxt tale“yində yaşadan Söhrab Tahir ikiyə parçalanmış Azərbaycanı düşünəndə Araz çayını günahlandırmır, sərhəd dirəklərinin ayırdığı o taylı-bu taylı Culfanı, Astaranı xatırlayanda vulkan kimi püskürür: Sərhəd tirlərinə söykənən Culfanın, “ortadan açılmış kitaba” bənzəyən Astaranın bir gün yenidən bütövləşəcəyinə inamını ifadə edir:

Ortadan açılmış kitab kimidir,
Baxır Astaralar sərhəd tirinə.
Söykənir Culfalar sərhəd tirinə.
Mənim qollarımı iynə-sap edin,
Tikin Astaranı biri-birinə.
Çayları, yolları iynə-sap edin,
Tikin Culfaları biri-birinə (5, s.235-236).

Aşağıdakı misralarda qəlbi vətən eşqi ilə döyünən Söhrab Tahirin xalqımızın, o taylı-bu taylı bacı və qardaşlarımızın vahid bir ulusun vahid, azad vətəndaşları olacağına sonsuz inamının poetik təcəssümü kimi diqqəti çəkir:

Sabah son vətənə getmək istəsən,
Gərək nə icazə, nə izn olsun!
Xalqın birləşməsi elə indidən,
Qızım, qoy gəlinlik cehizin olsun! (5, s.236)

Söhrab Tahir poeziyası ilə tanışlıq bizi bu qənaətə gətirir ki, qüdrətli söz sənətkarının mənsub olduğu xalq dağlardan, qocaman tarixdən də ucadır. Bu xalqın məsləki də, amalı da uludur. Xalq ümid deməkdir, gələcək deməkdir, xalqımızda dözümlü olduğu kimi, mətanət də vardır. Azadlıq eşqi ilə alışıb-yanan, vətənin bütün dərdlərinə sirdaş olan şair bu gündən sabaha

Azərbaycan dilinin əbədiyaşarlığı uğrunda mübarizə aparmağı xalqın vətəndaşlıq qayəsi sayırdı. Söhrab Tahirin poetik irsində məhəbbət lirikası da mühüm yer tutur. Quzeyli-Güneyli Azərbaycanın qoynunda boya-başa çatan vətən gözəlləri həm zahiri bənzərsizliyi, həm də mənəvi-əxlaqi təmizliyi ilə diqqəti çəkir. “Gülüşün sənin”, “Təbrizli qıza”, “Şuşa gözəli”, “Gəlmədin” və bu qəbildən başqa sevgi şeirlərində bir tərəfdən məhəbbət dolu bir ürəyin öz istəyinə qovuşmaq ümidi, digər tərəfdən də sevgilisindən, dogma vətənindən ayrı düşmüş nisgilli şairin həsrəti duyulur. İnsan ömrünün sevgidə keçən aylarını “sevgi fəslı” adlandıran şair Şuşa gözəlini dağların başına qoyulan taca bənzədir, ülvı məhəbbəti tərənnüm edir:

Dünyada paklığa baş əymişəm tək,
Təmizlik, məsumluq, paklıq sevgidir.
Sevgiyə, sevənə azdır baş əymək,
Çünki o, ilahi hissdır, vergidir (5, s.186).

Söhrab Tahirin yaradıcılığının bir hissəsini də onun poeziyasında ülvı məhəbbətin tərənnümü təşkil edir. Vətənimizin saf bulaqları, meşələri, əsrarəngiz təbiət gözəllikləri onun poeziyasına rəng qatır. Məhz bu mənada şairin əsərləri oxucular tərəfindən maraqla qarşılanır və sevilir.

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı şairin “Seçilmiş əsərləri”nə (Bakı: “Şərq-Qərb”, 2005) yazdığı ön sözdə Söhrab Tahir haqqında fikirlərini çox gözəl ifadə edir. “Cənubdan ayrı düşdüyü illər ərzində, Şımallı qardaşlarının arasında heç vaxt taleyindən gileylənməyən, hamıdan artıq deyib-gülən, hamıdan gözütox yaşayan, hamıdan şux gəzən, dost məclislərinin başında əyləşən, təbiət seyrinə birinci atlanan, yolda-gəzintidə özündən on beş-iyirmi yaş cavanlarla arada zahirən hiss olunmayan fərqi çox asanca silən, dənizdə hamımızdan uzağa üzən, dağda hamımızdan yüksəyə qalxan, özünü heç vaxt qərrib hiss eləməyən “qərrib” qardaşımız Savalanla üz-üzə dayananda özünü gizləyə bilməmişdi, dərdi açılmışdı. Və mən bu anlarda birdən-birə hiss elədim ki, bu 40 ildə Söhrab “əmi” Savalansız nələr çəkib!” (5, s.5)

Şair nə qədər şən, şux, sevincli, gülürüz görünsə də, Savalansız onun ürəyindəki nisgilin, dərdin böyüklüyü tükənməzdir, sonsuzdur. Buna baxmayaraq, Söhrab Tahir özünü çox səmimi, mehriban, gözütox, mərd tutub, öz dünyasını, vətəni, millətini sevən dahiyənə bir şəxsiyyət olub.

Söhrab Tahir “Qardaşım! “şairini Məmməd Araza həsr edərək yazırdı:

Sən məni bir axşam qonaq saxladın,
Yaramı yaranla yuyub bağladın.
Mənim gözlərimlə bəzən ağladın,
Qoymadın gözlərim dola, qardaşım!

Ürəyim şüşədir, ürəyim həlim,
Kim onu ikiyə böldü, nə bilim.

Al, o çilik-çilik, o dilim-dilim,

Onu bir-birinə cala, qardaşım! (6 , s.12-13)

Şair bu misralarda deyir ki, mən bir gecəlik sizə (M.Araza - Ş.C.) qonaq gəlmişdim, həmin gecəni səhərə qədər dərdləşdik. Öz dərdimi sənə danışdım, mənim yaramı öz yaranla bağladın, çünki bu həm də sənın yaran idi. Mənim gözlərimlə ağladın, amma məni sakitləşdirərək ağlamağa qoymadın. Mənim ürəyim çox nazikdir, həlimdir, şüəədir. Bu ürəyi kim ikiyə böldü? (Azərbaycanı nəzərdə tutur – Ş.C.) İndi o çilik-çilik olmuş ürəyi al əlinə, bir- birinə cala, qardaşım deyərək sakitləşməyə çalışır.

Şair “İnsanlar” şeirində insanları nə qədər sevdini, onlara nə qədər məhəbbətlə yanaşmasını, hətta ona pislik eyləyənə belə nifrət etmədiyi, xoş münasibət göstərdiyi diqqətə çatdırır:

Mən sizi bu qədər sevirəm nədən,
Sizdən giley, qeybət edə bilmirəm.
Hətta qəsdən mənə bir pislik edən
Şəxsə də heç nifrət edə bilmirəm.

Mən sizi sevirəm, yaxşılı- pisli;
Yox, məndə doğmayır nifrət hissləri.
Seçə bilməyirəm, sizdən nə gizli,
Tamam yaxşıları, tamam pisləri (5, s.22).

Söhrab Tahir yaxşılı-pisli bütün insanları sevdini, hamıya məhəbbətlə yanaşdığını, yaxşını-pisi seçə bilmədiyi bildirir, bütün insanlığa məhəbbət bəslədiyini açıq ifadə edir. Bütün insanlığa sevgi ilə yanaşması şairin bəşər övladına humanist baxışlarından qaynaqlandığı üçün razılıqla qarşılanır.

Söhrab Tahir öz bəşəri poeziyasında bir daha öz cəsarətini göstərərək, bəlkə də öz çağdaşları arasında ən məsuliyyətli və ən məsuldar şair olduğunu sübut edir. Şair dərd içində qovrulsa da, həsrətdən yığılrsa da, həmişə gözləri gülüb, nikbinliyini, inamını, inadını itirməyib. Onun şux baxışları, döyüşkən ürəyi gözəllik aşıqlarına, təbiət mənzərələrinə həsr etdiyi əsərlər gələcəyin günəşindən, sabahımızın nurlu olmasından xəbər verir.

Biz artıq o xoş günləri yaşayırıq. 44 günlük Vətən müharibəsinin qələbə sevincini bizə yaşadan Ali Baş Komandanımız, hörmətli Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin müdrik siyasəti və dövlətlə şəhidlərimiz, qazilərimiz və ümumilikdə xalqımızın birliyi olmuşdur.

Xalq şairi Söhrab Tahir yaşasaydı, o da bu sevincin təsirindən daha əzəmətli əsərlər yazıb-yaradardı. İndi şairin də ruhu şaddır.

Söhrab Tahir bu gün də oxucu kütləsi tərəfindən sevilir, çünki onun yaradıcılığı oxucular üçün bu gün də müasirdir, yaddaqalandır və sadədir. Şairin hər əsərinin ayrıca araşdırılmasına ehtiyac var. Çünki xalq şairi

Söhrab Tahir o ədiblərdəndir ki, xalqımızın yaddaşında əbədi qalan fikirlər söyləmiş və gəncliyimizin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyələnməsinə qayğı və diqqətlə yanaşmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. *Kürçaylı Ə.* Seçilmiş əsərləri. Bakı: Şərq-Qərb, 2004, 398 s.
2. *Məmmədli E.* Ən ağır iş, ən kasıb gün qismətim / “Təzadlar” qəz., Bakı, 2016, 14 iyun
3. *Hüseynoğlu S.* Məni ötənlərə çəkmə bu qədər / “Ədəbiyyat” qəz., Bakı, 2011, 27 may
4. “Sözə sevdalı şair – Söhrab Tahir”: Metodik vəsait / tərt. ed. Aynurə Əliyeva. Bakı, 2016, 27 s.
5. *Tahir S.* Seçilmiş əsərləri. Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 272 s.
6. Tahir Tahirli ilə Söhrab Tahir haqqında söhbət. “Ömrümün keçdiyi sahildən uzaqlaşdıqca” / “Ədəbiyyat” qəz., Bakı, 2022, 16 mart

Redaksiyaya daxil olub 09.04.2024